

Me kakama te mahi

Ki te pāngia koe, tētahi tangata rānei o tō whare ki tētahi, ētahi rānei o ngā tohumate e rārangitia ana i te whārangī o mua ake, me wawe tonu tū ki te mahi.

- Me wawe tonu te waea ki te tākuta, ki te pokapū hauora i waho i ngā hāora mahi, ki Healthline rānei (0800 611 116) – ahakoa i te rā, i te pō rānei.
- Kōrerohia atu he aha ngā tohumate.
- Ki tōu whakaaro ko te mate kiri uakakā pea te mate, kua e whakaae kia takaroatia. Me tohe koe kia wawe te tonu te mahi.
- Ahakoa kua tirohia te tangata e tētahi tākuta, me mātirotiro haere tonu.
- Ina arotakehia ana e te tākuta, whakaritea he mārāma ngā tohutohu ka tukuna mō āhea koe hoki mai ai, waea ai rānei kia whiwhi i te āwhina kōhukihuki ake. Tonoa kia tuhia ēnei tohutohu.
- Mēnā ka kino ake te māuiui, hoki tōtika atu ki tētahi tākuta, ki te hōhipera rānei. Kōrero atu ki ngā kaimahi hauora mēnā kua kai kē te tangata i ngā paturopi, nā te mea ka huna pea ēnei i ngā tohumate.
- Kua te tangata e māuiui ana e whakarērea ko ia anake.
- Mēnā he whawhati tata waea ki 111 ka tonu mō tētahi waka tūroro.

“ He mea nui tonu kia mōhio koe ki ngā tohu me ngā tohumate o te mate kiri uakakā, ā, ka wawe te rapu tohutohu hauora ki te māharahara koe. ”

Te whai rongoā ārai mate i te mate kiri uakakā

E wātea ana ngā rongoā ārai mate mō te mate kiri uakakā mā te hunga e noho mōrearea ana.

He utukore te rongoā ārai mate mō ngā rōpū A, C, W me te Y mā:

- Ngā hoapā tata o ngā tāngata e pāngia ana e te mate kiri uakakā ahakoa te rōpū mate kiri uakakā (A, B, C, W, Y rānei).
- Ngā tāngata kua pāngia e te mate kiri uakakā i mua.
- Ngā tāngata he nui ake te mōrearea ka pāngia e ngā mate kiri uakakā nā te mea he iti iho te kaha o te awhikiri nā runga i ētahi mate hauora.
- Ngā rangatahi me ngā taiohi i waenga i te 13–25 ngā tau, i roto nei ko ēnei tau hoki, ka noho rātou, e noho ana rātou rānei i tētahi kura noho, i tētahi wharenoho, wharenoho whare wānanga rānei, i te wharenoho ope tauā, i te whare herehere rānei.

He utukore te rongoā ārai mate mō te rōpū B mā:

- Ngā hoapā tata o ngā tāngata e pāngia ana e te mate kiri uakakā ahakoa te rōpū mate kiri uakakā (A, B, C, W, Y rānei).
- Ngā tāngata kua pāngia e te mate kiri uakakā i mua.
- Ngā tāngata he nui ake te mōrearea ka pāngia e te mate kiri uakakā B nā te mea he iti iho te kaha o te awhikiri nā runga i ētahi mate hauora tae atu ki te tūnga awhikiri pahara.
- Ngā tamariki tae atu ki te 12 marama te pakeke, e tukuna ana hei wāhanga o te hōtaka rongoā ārai mate tamariki.
- Ngā tāngata 13 ki te 25 tau te pakeke e uru atu ana, i roto kē rānei rātou i te tau tuatahi rānei o te noho ki ētahi wāhi noho-pātata e tautuhia ana.
- Ngā tamariki 13 ki te 59 marama te pakeke (tae noa ki te 31 o Ākuhata 2025).

Mō ētahi atu mōhiohio mō te whai rongoā ārai mate ki te mate kiri uakakā:

- kōrero atu ki tō tākuta, ki tō nēhi, ki tō pokapū hauora rānei
- waea atu ki Healthline ki 0800 611 116
- immunise.health.nz/meningococcal

Ki hea tiki kōrero tohutohu mō te mate kiri uakakā

Mēnā e hiahia mōhiohio atu anō koe mō te mate kiri uakakā me kōrero koe ki tō tākuta, nēhi, pokapū hauora rānei, whakapā rānei ki tō ratonga hauora tūmatanui.

Mō ētahi atu kōrero tohutohu i waho i ngā hāora mahi (te ratonga e 24 hāora) waea ki Healthline (0800 611 116)

July 2024. Māori. Code HE2396

Te Mate Kiri Uakakā Me mōhio ki ngā tohumate

Kaua e tatari - me kōrero ki tō tākuta, nēhi rānei

Te mate kiri uakakā

Pupū ai te mate kiri uakakā i tētahi kitakita, ā, tērā pea e rua atu anō ngā mate nui ka pā mai i tēnei:

- **Mate kiri uakakā** (he mate kei ngā kirihi roro)
- **Mate ero (septicaemia)** (toto tāoke)

Nui atu ngā tāngata e mate ana i te mate ero tēnā i te kirihi uakakā.

He nui ngā momo huakita kiri uakakā rerekē, tae ana ki ngā momo A, B, C, W, me te Y. Ko te nuinga o ngā mate kiri uakakā nā te momo B.

“Tere tonu te tīmata o te mate kiri uakakā - i roto i ētahi hāora noa iho.”

Te mate

I ētahi wā ka whanake mai te mate i roto i te kotahi rā, rua rā rānei, i ētahi wā ka pāngia rānei i roto i ētahi hāora noa iho. Ka taea e ngā rongoā paturopi te patu, engari me wawe tonu te maimoa. I te tīmatanga o te mate, he rite te mate kiri uakakā ki te rewharewha, te whurū rānei, engari ka tere kino haere. I ētahi wā ka āhua māuiui te tangata, kātahi ka pai haere, ā, mea rawa ake kua tino pāngia kinotia e te mate.

“Kāore e taea te maimoa i te mate kiri uakakā i te kāinga – me mātua rapu wawe i te āwhina hauora.”

He rite tonu ngā tohumate o te mate kiri uakakā ki ētahi mate iti nei e ora noa iho nei koe. Kāore e taea te maimoa i te mate kiri uakakā i te kāinga – me mātua rapu wawe i te āwhina hauora.

Mēnā kei te māharahara koe kua pā mai pea te mate kiri uakakā ki tētahi me waea koe ki tō tākuta, ki Healthline (0800 611 116), i ki te pokapū i waho i ngā hāora mahi rānei ka whakarite kia tirohia wawetia ia. Ki te kore e taea e koe ētahi āwhina ahakoa pēhea, me waea koe ki 111 mō tētahi waka tūroro.

Mēnā he matua, kaitiaki rānei koe me whai tonu koe i tāu e whakaaro ana – ko koe tonu te tangata ka mōhio mēnā kei te kaha kē atu te mate o tō tamaiti, ā, me te tere heke haere hoki. Ki te kore koe e āhei ki te tāpui wā, haria ki te Wāhanga Matewhawhati o te hōhipera tūtata, waea rānei ki te 111.

Ko wai te hunga mōrearea ake?

Ka pā mai te mate kiri uakakā ki ngā tāngata katoa. Engari, he nui te mōrearea ki ngā pēpi, ngā tamariki i raro i te 5 tau, ngā taiohi me ngā rangatahi e noho ana i ngā whare kāreti, wharenoho rānei, ā, me wero ki te kano ārai mate. Ka pā mai ki te tangata i ngā wā katoa o te tau, engari kaha ake te pā mai i te takurua me te kōanga.

He nui rawa te mōrearea o te pānga ki te mate o ngā pēpi katoa i raro i te kotahi tau, me ngā tamariki Māori, Te Moana-nui-a-Kiwa hoki i raro i te rima tau. Ka piki anō te mōrearea ki tēnei mate mēnā ka whai pānga te tangata ki te auahi tupeka, ka noho i rō whare kōpāpā, ka pāngia rānei e tētahi mate pēnei i te rewharewha, nā reira me whai whakaaro ki te whai i te werohanga rewharewha ā-tau mā koutou ko āu tamariki..

Te ārai

He rite tonu te urutā o te mate kiri uakakā ki te whurū – mā te maremare me te matihe.

I te nuinga o te wā noho ai te kitakita i te wāhanga o muri o ngā ihu me ngā korokoro o ngā tāngata hauora, ā, kāore e whiti ki ētahi atu. Kāore e roa te ora o te kitakita i waho o te tinana, nō reira he uaua tonu te whakawhiti i te mate i waenga tāngata. Ko te tikanga, ka urutā te te mate kiri uakakā i waenga i te hunga noho tahi i roto i te whare kotahi, e piri tata ana rānei ki tētahi atu.

Mā ngā mahi māmā pēnei i te uhi i tō ihu, waha rānei ina matihe, maremare rānei koe, te horoi me te whakamaroke i ō ringa, ka taea te whakaiti i te tūpono ka urutā te kitakita. Me kua ngā tāngata e mahi ngātahi i ngā mea i runga pea te hāware pērā i ngā pounamu inu, i te pani ngutu, i ngā momirehu rānei.

Ngā tohu me ngā tohumate

Kāore pea e puta ake ngā tohumate o te mate kiri uakakā i te wā kotahi. Kitea noatia ai ētahi tohumate, pēnei i te kirikā. Me wawe tonu te tiki āwhina mēnā ka kitea e koe ētahi o ēnei tohu, o ēnei tohumate e whai ake. Waea ki tō tākuta, ki Healthline (0800 611 116), ki te pokapū i waho i ngā hāora mahi rānei. Ki te kore koe e uru ki te kite i te tākuta, me heri tonu atu e koe te tangata ki te Wāhanga Matewhawhati o tō hōhipera, waea 111 rānei.

He maha ngā tohumate whānui o te mate kiri uakakā. Arā, ko te:

- kirikā nui
- ānini māhunga
- rangirua
- hiamoe
- mamae ki ngā hono me ngā uaua.

Arā anō ētahi atu tohumate whāiti pēnei i te:

- kōpukupuku
- kakī mārōrō
- pare i te rama
- ruaki
- tangi
- pare i te kai (ngā pēpi)
- tērā pea he pūmotomoto e whererei ana (he wāhi ngohe i te upoko)
- he hūkeke.

Tērā pea kei te kōangiangi ngā ringa me ngā waewae o ngā pēpi, kei te purepure rānei te tinana me te pare atu i te kai. Ka pā mai pea ki ngā pakeke te hiamoe, te rangirua, ka rerekē rānei ngā whanonga, ka mauri moe rānei.

He tohu kino tētahi kōpukupuku papata, marū mawera-poroporo, ā, kāore e ngaro ina pēhia e koe ki tētahi karāhe. Me wawe tonu te waea mō tētahi waka tūroro, ki te puta ake tētahi kōpukupuku pēnei ki tētahi tamaiti, tangata rānei e māuiui ana. Ka pā mai pea te kōpukupuku ki tētahi wāhi o te tinana ahakoa ko tēhea wāhi engari kua e tatari kia pā mai i mua i te rapu āwhina hauora. Ko te hautoru pea o ngā tāngata e pāngia e te mate kiri uakakā kāore e whai kōpukupuku.